

IN MEMORIAM

Bernhard Hänsel

Čas beží neúprosným tempom. Ľudia prichádzajú, postupne sa zviditeľňujú, etablujú sa, sú na vrchole vedeckej kariéry, sú uznávaní, vysoko hodnotení a zrazu je koniec. Je nám smutnou úlohou vzdať na stránkach časopisu Slovenská archeológia posledné zbohom kamarátovi, kolegovi, veľkému človeku, mimoriadne múdreému, pracovitému, organizačne nezvyčajne schopnému európskemu archeológovi prof. Bernhardovi Hänselovi.

Bernhard Hänsel sa narodil 24. mája 1937 v úspešnej nemeckej rodine v meste Stuttgart. Rodina sa však čoskoro presťahovala do Drážďan, kde mladý Bernhard prežil nielen rané detstvo, ale aj hrôzy konca druhej svetovej vojny. Po rozdelení Nemecka začal študovať pravekú archeológiu v bývalej NDR. Najskôr na východoberlínskej Humboldtovej univerzite a potom na univerzite v Jene. Ako dvadsaťtriročný sa presťahoval do západného Nemecka a pokračoval v štúdiu archeológie v seminári prof. Vladimira Milojića v Heidelbergu. Profesor Milojić, rodák z chorvátskeho Záhrebu, bol vtedy jedným z najlepších znalcov neolitu a doby bronzovej v Európe a predovšetkým v juhovýchodnej časti tohto kontinentu. Nepochybne aj to ovplyvnilo vedecké smerovanie Bernharda Hänsela.

V roku 1964 predložil a obhájil dizertačnú prácu venovanú problematike strednej doby bronzovej v Karpatskej kotline. Neskôr táto práca v rozšírenej verzii vyšla knižne (*Hänsel 1968*) a dodnes predstavuje jeden zo základných pilierov pre štúdium doby bronzovej v Karpatskej kotline a v susedných oblastiach.

V ďalších rokoch sa vedecká kariéra Bernharda Hänsela rýchlo, pozitívne a úspešne rozvíjala. V roku 1965 získal štipendium Nemeckého archeologického ústavu a následne sa stal asistentom na univerzite v Bochume. Na tejto univerzite predložil a obhájil habilitačnú prácu venovanú dobe halštatskej na dolnom Dunaji (*Hänsel 1976*).

Následne krátky čas prednášal na univerzite v Erlangene. Odtiaľ v roku 1976 prešiel na ďalšiu významnú nemeckú univerzitu v severonemeckom meste Kiel, kde pokračoval v práci fenomenálneho Georga Kossacka. Odtiaľ v roku 1981 odišiel do Západného Berlína, kde založil a profiloval Ústav prehistorickej archeológie na Slobodnej univerzite. Tento ústav si za jeho pôsobenia vydobyl vážnosť a uznanie v celej európskej archeologickej obci.

Pojem „berlínska škola“ bude navždy spätý s menom profesora Bernharda Hänsela. Pod jeho

vedením vzniklo jedenásť habilitačných prác, okolo päťdesiat dizertačných prác, viac ako šesťdesiat prác magisterských. Väčšina jeho študentov, doktorandov a postdoktorandov v súčasnosti predstavuje elitu európskej archeológie. Okrem toho jeho inštitút poskytoval vynikajúce podmienky pre štipendistov Humboldtovej nadácie a nadácie DAAD. Bežné boli krátkodobé študijné pobyty pre bádateľov zo strednej a juhovýchodnej Európy tak v Berlíne, ako aj na terénnych výskumných základniach.

Málokto európsky archeológ mal tak rozsiahle a impozantné zahraničné terénne aktivity ako profesor Hänsel. Ešte počas svojho pôsobenia na univerzite v Erlangene zahájil a potom v rokoch 1975–1979 viedol systematický výskum polykultúrnej osady tellového charakteru na lokalite Kastanas v gréckej Macedónii (*Hänsel 1989*). Ďalším míľnikom jeho zahraničných terénnych aktivít bol výskum lokality Feudvar vo Vojvodine v rokoch 1986 až 1991 (*Hänsel/Medović 1991*). Žiaľ, kvôli vojnovým udalostiam vo vtedajšej Juhoslávii sa tento výskum neukončil podľa predstáv realizátora. Ďalšia veľká terénna aktivita B. Hänsela smerovala znova do Grécka. V rokoch 1994 až 1996 skúmal lokalitu Agios Mamas (*Hänsel/Aslanis 2010*) v oblasti Chalkidiki a v rokoch 1997–2007 „mykénske mesto“ Monkondonja v blízkosti starého antického mesta Rovinj na Istrii (*Mihovilić et al. 2002*). Treba zdôrazniť, že všetky zmienené terénne aktivity boli adekvátne a promptne publikované.

Pri všetkých týchto výskumoch zažíval B. Hänsel rôzne žartovné príhody. Keď skúmal vo Vojvodine, tak sa spočiatku dorozumieval po rusky, keďže mal dobré znalosti ruštiny z čias školskej dochádzky v bývalej NDR. Preto o ňom domorodci hovorili „to je ten Rus“. Keď začal skúmať na chorvátskej Istrii, tak to bolo horšie. Hovorili „to je ten Srb“. A v tej dobe to v Chorvátsku nebolo celkom priaznivé označenie. Tiež jeho pracovitost' bola príznačná. Jeden zahraničný štipendista, keď ho videl každý deň od rána do večera v seminári pracovať, vyslovil vetu, ktorá sa dlho tradovala: „Eto ne vazmožno, Genzel rabotajet kak zver.“

Samostatnú pozornosť si zaslúžia Hänselove edičné a publikačné aktivity. Bol iniciátorom a spoluvydavateľom impozantných sérií „Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie“ a „Prähistorische Archäologie in Südosteuropa“. Okrem toho bol takmer tridsať rokov vydavateľom periodík

„Prähistorische Zeitschrift“, „Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte“, „Archäologisches Nachrichtenblatt“, „Vorgeschichtliche Forschungen“. Jeho prínos pre rozvoj archeologického bádania si kolegovia a študenti uctili v jubilejných publikáciách vydaných na jeho počesť (Becker et al. 1997; Horejs et al. 2005).

Bernhard Hänsel organizoval alebo sa aktívne podieľal na rôznych vedeckých podujatiach, pričom zo všetkých týchto aktivít boli zverejnené kvalitné vedecké výstupy. Okrem toho bol riadnym, prípadne čestným členom viac ako desiatich vedeckých ustanovizní tak v Nemecku, ako i v zahraničí.

Mimoriadne priateľský bol jeho vzťah k Slovensku a slovenskej archeológii. Prejavovalo sa to v mnohých smeroch. So svojimi študentmi opakovane navštívil Archeologický ústav, Nitru, Slovensko. Určite najpozoruhodnejšia bola týždenná návšteva skupiny členov „Südosteuropa Gesellschaft“, v ktorej bolo aj niekoľko poslancov nemeckého parlamentu. Toto podujatie Bernhard Hänsel v spolupráci s niektorými slovenskými archeológmi zorganizoval v roku 1992. Vtedy asi tridsať účastníkov absolvovalo jednodňovú vedeckú konferenciu na Liptovskej Mare, navštívili Vysoké Tatry, Spiš, Košice a na záver boli prijatí vtedajším prezidentom Slovenskej republiky, pánom Michalom Kováčom. Mimoriadne ústretovo sa Bernhard Hänsel správal k slovenským archeológom. Boli to pozvania na krátkodobé študijné pobyty, možnosť pobytov na jeho výskumoch, pozvania na konferencie či možnosť zverejnenia niektorých zásadných monografií (Bátora 2000; Furmánek/Veliačik/Vladár 1999) atď.

Tiež slovenská strana sa snažila splatiť aspoň časť z toho, čo jej Bernhard Hänsel a jeho inštitúcia poskytovali. Po skončení šiestej výskumnej sezóny na lokalite Feudvar vo Vojvodine nebolo možné z dôvodov vojnových operácií vo výskume pokračovať, ale ani materiál vo Vojvodine dokumentačne spracovávať. Hänsel sa obrátil na vedenie Archeologického ústavu SAV s prosbou o pomoc. Vtedajší riaditeľ Alexander Ruttkay žiadosti vyhovel a materiál sa dokumentoval počas niekoľkých týždňov v kaštieli v Malých Vozokanoch. Niektorí technici Archeologického ústavu sa na dokumentácii priamo podieľali a nemeckí kolegovia mali zabezpečené ubytovanie a stravu.

Úzka spolupráca pokračovala aj v nasledujúcich rokoch a aj vďaka nej sa rozbiehajú nové, slovensko-nemecké, resp. medzinárodné vedecko-výskumné projekty. Najnovším je projekt zaoberajúci sa výskumom významnej lokality Smolenice-Molpír a jej zázemia.

Na návrh Archeologického ústavu bol v roku 1999 Bernhardovi Hänselovi udelený čestný doktorát Slovenskej akadémie vied.

Európska výskumná komunita stratila v osobe Bernharda Hänsela nielen významného bádateľa, ale aj človeka s vysokým morálnym kreditom, osobnosť, ktorá odkrývala tajomstvá našej minulosti, univerzitného profesora, ktorý vychoval množstvo bádateľov, ktorým bol nielen učiteľom, ale často i podporovateľom, vychovávateľom a doslova náhradným rodičom.

Je všeobecne známe, že dvere jeho pracovne boli vždy otvorené tak pre žiakov, ako i pre kolegov a priateľov. Väčšina z nich pravidelne spomína na plodné výskumné diskusie, ktoré sa viedli či už v Berlíne, alebo na zahraničných výskumných expedíciách.

Pre Archeologický ústav SAV je ctou, že úzko spolupracoval s Bernhardom Hänselom a jeho tímom. Jeho život vyhasol, ale jeho práca a myšlienky budú žiť naďalej v jeho prácach, v členoch jeho berlínskej vedeckej školy a v myšlienkach kolegov a priateľov.

Češť jeho pamiatke!

LITERATÚRA

- Bátora 2000 – J. Bátora: Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Bd. 1, 2. Kiel 2000.
- Becker et al 1997 – C. Becker/M. L. Dunkelmann/C. Metzner-Nebelsick/H. Peter-Röcher/M. Roeder/B. Teržan (Hrsg.): Chronos. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel. Espelkamp 1997.
- Furmánek/Veliačik/Vladár 1999 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. Rahden/Westf. 1999.
- Hänsel 1968 – B. Hänsel: Beiträge zur Chronologie der mittlere Bronzezeit im Karpatenbecken. Bonn 1968.
- Hänsel 1976 – B. Hänsel: Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau. T. 1, 2. Bonn 1976.
- Hänsel 1989 – B. Hänsel: Kastanas. Die Grabung und der Baubefund 1, 2. Berlin 1989.
- Hänsel/Aslanis 2010 – B. Hänsel/I. Aslanis (Hrsg.): Das prähistorische Olynth. Ausgrabungen in der Toumba Agios Mamas 1994–1996. Die Ausgrabung und der Baubefund. Rahden/Westf. 2010.
- Hänsel/Medović 1991 – B. Hänsel/P. Medović: Vorbericht über die jugoslawisch-deutschen Ausgrabungen in der Siedlung von Feudvar bei Mošorin (Gem. Titel, Vojvodina) von 1986–1990. Ber. RGK 72, 1991, 45–203.
- Horejs et al 2005 – B. Horejs/R. Jung/E. Kaiser/B. Teržan (Hrsg.): Interpretationsraum Bronzezeit. Bernhard Hänsel von seinen Schülern gewidmet. Bonn 2005.
- Mihovilić et al. 2002 – K. Mihovilić/B. Teržan/B. Hänsel/D. Matošević/C. Becker: Rovinj prije Rima/Rovigno prima dei Romani/Rovinj vor den Römer. Kiel 2002.

Václav Furmánek a Matej Ruttkay